

## ***A Másik Magyarország (Töredék egy falu hétköznapijaiból)* című dokumentumfilm és Tar Sándor: *A mi utcánk* című regényének összehasonlítása**

**TÖRÖK LÍDIA**

egyetemi hallgató

Partiumi Keresztény Egyetem, magyar nyelv és irodalom szak

torok.lidia13@gmail.com

Many similarities can be discovered between the documentary *Another Hungary (The Life of a Village - Fragments)* and Sándor Tar's novel, *Our Street*, such as the theme, the characters, and the desire to break out.

**Keywords:** Dénes Nagy: *Another Hungary*, Sándor Tar: *Our Street*

A *Másik Magyarország – Töredékek egy falu hétköznapijaiból* című dokumentumfilm és Tar Sándor *A mi utcánk* című regénye között sok hasonlóságot lehet fölfedezni, ilyen például a tematika, a szereplők, a kitörési vágy.

**Kulcsszavak:** Nagy Dénes: *Másik Magyarország*, Tar Sándor: *A mi utcánk*

Írásomban összehasonlítást végzek Nagy Dénes magyar filmrendező, *Másik Magyarország – Töredék egy falu hétköznapijaiból* című dokumentumfilmje és Tar Sándor: *A mi utcánk* című regénye között. A dolgozatom célja, hogy megismertessem, azt, hogy a dokumentumfilmben és a regényben hogyan jelenik meg a magyar valóság, illetve a szereplők életében hogyan jelenik meg a szegénység és az ehhez társuló elszigeteltség.

A *Másik Magyarország – Töredékek egy falu hétköznapijaiból* egy olyan dokumentumfilmnek tekinthető, amely feltárja a magyar vidéki valóságot. Olyan problémákat dolgoz fel, mint a szegénység, falusi élet nehézségei, vegetáló vidék, kiszolgáltatottság. Ezekkel a problémákkal, a neves képzőművész Bukta Imre szembesíti a nézőt, aki egy szegény Heves megyei faluban, Mezőszemerén él. A Kossuth-díjas művész kifejti gondolatait arról, hogy a magyar vidék miért tengeti végnapjait. A filmben megszólalnak szomszédjai és az életüket kilátástalannak érző fiatalok is. A rendező, a filmben négy kamaszt szólaltat meg, akiknek életében van egy közös pont, az, hogy Mezőszemerétől minél messzebb képzelik el a jövőjüket, a hétköznapiak elől a számítógépezésbe menekülnek, és kulturális-művészeti élménnyel egyáltalán nem találkoznak. (W1) A dokumentumfilm egy falusi képpel indul, amely azt igazolja, hogy a falu, olyannyira visszamaradott, hogy még az út sincs leaszfaltozva, egy

ember szánt, a film elején megjelenik a kocsmá, amely jelképes része a falunak, hiszen a legtöbb pletyka is innen indul el. Az első szereplő, szegényes öltözetű Flóri. Elmondja, hogy reggel korán szokott felkelni, általában öt vagy hat óra fele, szeret számítógépen játszani és nem jár iskolába. Mindeközben, a kép átvált, és már Bukta Imre beszél a rendszerváltásról, arról, hogy a kis falu hogyan vészelte át az akkori időket és jelenleg milyen helyzetben van. A következő szereplőnk Zsófi, aki elmondja, hogy egy kis szobában hatan alszanak a szüleivel és három öccsével. Szívmelengető volt számomra az a jelenet, amikor a nagymamájával ül az ágyon, és együtt elmondták, hogy hogyan készül a szihalmi kompéros. A receptből is látszik, hogy bár a régi hagyományok egy része él. A hagyományörzés több helyen is megjelenik, ilyen például, az a jelenet, amikor a falu asszonykórusa énekelt, vagy az egyik jelenetben a néni a hímzésről, annak módjáról beszél és arról, hogy mennyi munkába telik míg egyet elkészít. A kép átvált, és megjelenik Noé, aki nyers őszinteséggel vall a jövőjéről, hiszen nem szeretne Magyarországon maradni, minél messzebb szeretne menni. Bukta Imre részletezi, hogy a magyar vidék halálra van ítéelve, már nem éri meg a kertet sem művelni, mert sokkal olcsóbb az emberek számára, ha a zöldséget megveszik a Tescóban. Hozzáteszi, hogy nem igazán van miből, mert a pénz elmegy mobiltelefonra, a gáz-, villany-, szemétdíjakra. Az ittlakók a társadalom nincstelen rétegéhez tartoznak, az örökös körforgásból nem lehet kilépni. Arról is beszél, hogy a falu a végnapjait éli, hiszen nagyon kevesen élnek már a faluban, a legtöbb fiatal külföldön él. A művész közben a képeit mutatja, amelyek nagyon szép és igényesen megmunkált képek, nagyon jól tükrözik a falusi életet. (W2)

Nagy Dénes filmjében jól kontrasztba állítja a valós és elképzelt vidéket, hiszen az öregek még összejárnak népviseletben énekelni, tartják a hagyományokat, de a fiatalokat ezek már nem mozgatják, inkább ki szeretnének törni a hagyományokból; ugyanakkor még tudják azt, hogy régen kompérost sütöttek a falujukban, de a receptet már csak a dédszülőtől hallják. (W2)

A negyedik kamasz Zsófi, aki elmondja, hogy tizenketten vannak testvérek, jelenleg a nagymamájukkal élnek, hiszen a szülei elhagyták őket. Megható volt az a jelenet számomra, amikor elmondta, hogy a nagymamájától azt kapta karácsonyra ajándékba, hogy feltöltötte a telefonját, ami bár neki nagy ajándék, és szívből tud neki örülni, egy gazdagabb gyermeknek viszont ez egy hétköznapi dolog.

A film végén egy nagyon szép vallomást hallhatunk a művésztől, melyben elmondja, hogy ő nem éli meg tragikusnak ezt a falut, hiszen ő ott született, ő abba a környezetbe nevelkedett, és ő ezt elfogadja. El tudna költözni, külföldre is mehetne, de nem teszi, mert ez a hazája. Nagyon szép gondolat, hiszen sohasem szabad elfelejteni, hogy honnan jöttünk, és lehetünk akárhol, a szívünk mindig az otthonhoz fog húzni. A filmvégi buszjelenet is ezt a kitö-

rési vágyat érzékelteti, hiszen olyan mintha egy lassított felvételen történne az egész, ahogy a busz kijön a ködből, majd újra eltűnik benne. Kicsit úgy tűnik, mintha a falubeli emberek is ki akarnának törni ebből a helyzetből, de valójában nem tesznek semmit ennek érdekében, így újra a szegényes környezetben találják magukat.

A film képei is nagyon jól tükrözik ezt a nyomott, szomorú hangulatot, amelyhez a szereplők helyzete és vallomásai is hozzájárulnak. Az egész filmben a képek monoton, lassú tempóban váltakoztak, legfőképpen akkor érzékelhető amikor az öregek otthonában, az idős néniket és bácsikat mutatják, ahogy szórakoznak, sakkoznak. Ugyanakkor nagyon sok szereplőnek az arcán ürességet lehetett látni, leginkább az idősek arcán. A filmben megjelenő természeti képek is, mint például a köd, a latyak, a hó mind nyomasztó hangulatot közvetítenek a nézők felé.

Tar Sándor: *A mi utcánk* című regénye hasonlóképpen mutatja be a magyar valóságot és a perifériára szorult emberek sorsát, mint a *Másik Magyarország* című dokumentumfilm. *A mi utcánk* című regényét pályájának kimagasló szakaszán, 1995-ben írta. A regény harmincegy elbeszélést tartalmaz, amely akár regényként vagy novellaként is olvasható. Az elbeszéléseket, elsősorban a közös tér és a címbe is megjelölt utca szervezi egységbe, ebben az utcában futnak össze a hasonló életsorsok. (W3) A regényben egy névtelen narrátor beszél, nem szereplője a műnek, de nem is áll kívül rajta, hiszen a mi utcánkról beszél. Belülről ismeri figuráinak életét és világát, olyan, mintha köztük élne, ő is egy senki, mint mindnyájan az utcában, és mindent tud, ami ezekről az emberekről tudható. A regény nyelvezete meglepően szókimondó és őszinte. A narrátor láthatatlan szereplője a történetnek, jelen van minden fontos eseménynél, beépül a szereplők gondolatvilágába, ismeri és ismerteti a cselekvések indokait. Tar Sándor regényében, a mindennapok nyelvével élt, ezen belül azonban számos nyelvi réteget, különféle beszédsszólamokat kevert. A gyári munkások és a parasztok nyelvét használta. Az üzemi és a kocsmái nyelv hol ízléstelen, hol telitalálatos módon szerepel a szövegben. A sajátos munkáshumor, a leépült emberek nyelvének sivársága és gorombasága folyamatosan végigkíséri a regényt. (W4) Az első fejezetben megtörténik az utca bemutatása, amelynek nincs középpontja és nincs főhőse, csak egymás mellé rendelt, vegetáló lények vannak jelen a regényben. Ezzel szemben van benne állandó helyszín, állandósított idő, a szereplők is ugyanazok, nem változnak, és a történetdarabok ismétlődnek. (W5)

Már a címbe megjelenik a *mi* személyes névmás és a birtokos toldalék utal arra, hogy a szerző osztozik a szereplők nyomorúságos sorsában. A helyszínt ugyan névről nem tudjuk, de támpontot ad az, hogy az ott élő emberek közül sokan Debrecenben dolgoztak a rendszerváltás előtt. Az utca neve:

Görbe utca. Az utca nyomorban és kiszolgáltatottságban élő figuráit az együttélés, az egy helyszínen való vegetálás kovácsolja egy közösséggé. Ezáltal a szereplőket, mint például Vida bácsit, Hesz Jancsit, Sudákot, Dorogit és a többieket nem csak az egy utcában való lét köti össze, hanem kilátástalan életük is. A Görbe utca, a faluszéli földút igazi senkiföldjeként van jelen, amely metaforikusan is megragadja azt a peremhelyzetet, melyben az ott lakók élnek. Bátran mondhatjuk, hogy a falu utcájának lakói mind a periféria figurái, ilyen például a halálos beteg fiát ápoló Vida bácsi, vagy az agyvérzéses feleségébe szerelmes Béres. (W3) Itt is megjelenik a falu kiemelkedő helyszíne a kocsmá, a legtöbb férfi iszik és már a kakas kukorékolása előtt sorakoznak Sarkadiné Piroska házi borkimérése előtt. Az utcának négy, alkohol vásárlására alkalmas tere van, ilyen a Misi presszó, Piroska néni bögrecsárdája, Pintér kocsmája és a kisbolt. Ezek, a szereplők találkozásainak, interakcióinak színhelyei. A nők munkanélküliek, betegek, segélyből, gyesből élők, alkoholisták és kiszolgáltatottan tengetik kilátástalan napjaikat. Megjelennek a napi háztársági veszekedések–kibékülések, egymással való vitatkozások. Bár vannak menekülési kísérletek, ezt a történetek címei is hangsúlyozzák, ilyen például A szökés; Néha úgy elmennék; El valahová, de ezek általában kudarcha fulladnak. Az egyetlen menekülési pont a szereplők számára az alkohol, a folyamatos bódultság érzése és az állandósult máshol-lét távlata. A szereplőknek nincs sorsuk és nincsenek terveik, ugyanaz a nap kezdődik el minden nap. (W3)

Fontos megjegyezni, hogy Tar Sándor a műveiben szereplő figurák közt élt, és közről ismerte az egyszerű, kétkezi munkások mindennapjait, és azokat is, akik időközben elvesztették a talajt a lábuk alól. Ezeket az arcokat, hangokat és karaktereket megtalálhatjuk az ország legkülönbözőbb területein, ha egy kicsit körülnézünk, bekanyarodunk egy falu szélső, betonozatlan utcájába. Bár, az író sokszor a szociográfia irányába nyit és egy társadalmi réteg tipikus csoportját, annak életmódját mutatja be, viszont nem olvasható tudományos tudósításként a regény, mert erőteljesen jelen van benne a részvétel és a megértés a narrátor részéről. Ezzel az empátiával szorosan összefügg a kötet megdöbbentő, erőteljes és bizarr humora. A szereplők képesek kigúnyolni saját magukat, ironizálni saját sorsuk alakulását, a szerző pedig nem kineveteti őket, hanem velük együtt nevet. (W4)

A regény és a film között rengeteg hasonlóságot lehet kimutatni. Az egyik ilyen hasonlóság a tematika, hiszen mindkettő hétköznapi témát dolgoz fel, olyan témát, ami bemutatja a magyar valóságot, vagyis azt, hogy ha végignézzünk Magyarországon, rengeteg olyan faluval vagy utcával találjuk szembe magunkat, ahol kevesen laknak, leginkább öregek, hiszen a fiatalok jobb élet reményében kimennek külföldre dolgozni, a szülők, nagyszülők pedig egyedül maradnak. Az ott lakó emberek nagyon szerény körülmények között élnek, és csak éppen annyi pénzzel rendelkeznek, hogy elég legyen egyik napról a másik-

ra. Ugyanakkor, a regényben és a filmben is a falu és az utca áll a középpontban, míg a film elején a sáros útról, a földművelésről jelennek meg képek, addig a regényben az utcáról, annak kinézetéről és az ott lakó emberekről ír az író.

Egy másik hasonlóság a kocsmá, amely mindkettő műalkotásban jelen van, a regényben a pletyka, a jókedv kapcsolódik hozzá, ugyanakkor a szereplők interakcióinak a helyszíne is. A filmben, bár csak néhány pillanatra jelenik meg, itt az emberek isznak, hangosan szól a rádió és elmondható, hogy a filmben is leginkább az interakció kapcsolódik hozzá. Elmondható, hogy mindkettőben hasonló szereplők jelennek meg, leginkább „számkivetett emberek”, akik a perifériára szorultak, kilátástalan az életük, ugyanakkor mindkettőben ugyanaz a monoton élet jelenik meg, minden nap hasonlóan telik a szereplők számára.

Mindkettőben megjelenik a kitörési vágy, míg a filmben, ez a fiatalok részéről hangzik el, hiszen többen hangoztják, hogy nem szeretnének megöregedni a falujukban, hanem egy jobb élet reményében minél messzebb akarnak kerülni a falutól, sőt Magyarországtól. A filmben nem tudjuk meg, hogy megvalósul-e vagy sem. A regényben, viszont a címek konkrétan utalnak arra, hogy vannak kitörési kísérletek, de itt a szereplők nem járnak sikerrel. Ezt egy példával szemléltetném. A Doroginé Mancika című elbeszélés címszereplője kifekszik a sínekre, feltehetőleg öngyilkossági szándékkal. Az utca kocsmáiban téma is az eset, mégsem tesz senki semmit, hiszen jól tudják, itt csak napi három vonat halad át, és mivel a legutolsó, a negyed hatos is elment már, jó darabig nincs mitől félni. Doroginét aztán a férje viszi haza, a megaláztatáson túl nem esik semmi baja. Ez a történet is azt igazolja, hogy ebből a nyomorúságos létből a halál sem vezethet ki. (W6)

Ugyanakkor a filmben a néző sajnálatot és együttérzést érez a szereplők iránt. A regényben az olvasó inkább szánalmat érez a szereplők iránt, ugyanakkor kétségek közt van, hiszen a komikus jelenetek miatt sokszor nem tudja eldönteni, hogy sírjon vagy inkább nevessen rajtuk.

Egy táblázatban szemléltetem a film és regény közötti hasonlóságokat, különbségeket:

| Másik Magyarország (film)                                                                          | A mi utcánk (regény) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|
| tematika: hétköznapi emberek élete a kilátástalan életmódból                                       |                      |
| a kocsmá jelenléte, amely a szereplők interakcióinak a helyszíne                                   |                      |
| szereplők: „számkivetett emberek”, akik a perifériára szorultak                                    |                      |
| kitörési vágy a szereplők részéről                                                                 |                      |
| a regényben megjelenő narrátor és a filmben, Bukta Imre: ismerik szereplőket, együtt éreznek velük |                      |

| Másik Magyarország         | A mi utcánk                |
|----------------------------|----------------------------|
| középpontban: a falu       | középpontban: az utca      |
| sajnálát a szereplők iránt | szánalom a szereplők iránt |
| hangulat: monoton, szomorú | hangulat: monoton, komikus |
| helyszín: bükkaljai vidék  | helyszín: hajdúsági vidék  |
| idő: 2000-es évek          | idő: 1990-es évek          |

A regény a kilencvenes években íródott, az író a hajdúsági szegény emberek életéről ír, míg a film a kétezres években készült el, és a bükkaljai emberek életét örökíti meg. Nem sok különbséget lehet a kettő között felso-rolni, hiszen ugyanaz a társadalmi kérdés fogalmazódik meg mindkettőben, amely valószínű, hogy egy örök téma marad, hiszen mindig lesznek olyan félreeső kis helyek az országban, amelyek le vannak maradva a fejlődéstől. Egy másik érdekesség, hogy a filmben, az idők házában rengeteg olyan tárgy volt, amelyet nagyszüleim házában is fel lehet fedezni, ilyen volt például egy arany színű óra a falon, amely mai napig megtalálható a nagyszüleim házában is, vagy a szentképek, amelyek közül szintén ismerős volt pár darab. *A mi utcánk* íróját, Tar Sándort, a filmben szereplő művész úrral, Bukta Imrével lehet párhuzamba állítani, hiszen mindkettő úgy szerepel a filmben/regényben, hogy együtt él a faluval, ismeri a legtöbb szereplőt, azok hétköznapjait és életét. Mindkettőben van egyfajta részvét és megértés a szereplők iránt, annyi különbséggel, hogy *A mi utcánk* szereplői saját magukat is kifi-gurázzák a sorsuk miatt és az író velük együtt nevet, míg a *Másik Magyarország – Töredékek egy falu hétköznapjaiból* dokumentumfilmben az emberek nem ironizálják saját sorsuk alakulását, sőt a néző egyfajta sajnála-tot érez irántuk.

Befejezésképp elmondható, hogy a *Másik Magyarország – Töredékek egy falu hétköznapjaiból* című dokumentumfilm és Tar Sándor *A mi utcánk* című regénye között nagyon sok hasonlóságot vélünk fölfedezni, ilyen például a tematika, hasonló szereplőkkel találkozhatunk és mindkettőben megjelenik a kitörési vágy. Ugyanakkor, különbségekkel is találkozhatunk, mint például a hangulat, az olvasók viszonyulása, különböző helyszín és időpont.

## Felhasznált irodalom

- Bakos István szerk. 2021. A magyar falu sorskérdései. Antológia Kiadó, Lakitelek.
- Balázs Géza 2013. A néma falu; A záhonyi fordulat. Magyar Napló, 4. 40–41.
- Balázs Géza 2022. Folklór és nyelv. IKU, Budapest.

- W1. Soós Tamás: Másik Magyarország – Töredék egy falu hétköznapijaiból <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/masik-magyarorszag>
- W2. Kovács Bálint: Nem rezeg már bennem semmi sem: Nagy Dénes Másik Magyarország – Töredék egy falu hétköznapijaiból, *Filmkultúra*, A Nemzeti Filmintézet Magazinja <http://www.filmkultura.hu/?q=cikkek/nem-rezeg-mar-bennem-semmi-sem-nagy-denes-masik-magyarorszag>
- W3. Kolozsi Orsolya, Tar Sándor: A mi utcánk, *MMA – MMKi Lexikon*: <https://www.mmalexikon.hu/kategoria/irodalom/a-mi-utcanak>
- W4. Deczki Sarolta: A kizökkent utca. In Bartha Judit – Gyenge Zoltán (szerk.): *Töredékes dialektika*. Bp., 2018, L' Harmattan. [http://real.mtak.hu/70910/1/Deczki\\_korr\\_vv\\_u.pdf](http://real.mtak.hu/70910/1/Deczki_korr_vv_u.pdf)
- W5. Károlyi Csaba: A kilátástalanság utcája, *Holmi*, 1996/3 [http://epa.oszk.hu/01000/01050/00143/pdf/EPA01050\\_holmi\\_1996-03\\_445-448.pdf](http://epa.oszk.hu/01000/01050/00143/pdf/EPA01050_holmi_1996-03_445-448.pdf)
- W6. Kolozsi Orsolya: Egy zsákutca és helybenjáró hősei, *Kalligram*, XXII. évf. 2013. május <https://www.kalligramoz.eu/Kalligram/Archivum/2013/XXII.-evf.-2013.-majus/Egy-zsakutca-es-helybenjaro-hosei>